

ظرفیت شهرداری‌ها در توسعه اجرای حقوق شهروندی

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۴/۰۸

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۱۰

کد مقاله: ۶۹۵۴۷

محمد رضانی^۱

چکیده

تمامی شهروندان به مناسبت عضویت در جامعه شهری از یک‌سری حقوقی برخوردار می‌باشند که طیف متنوعی از حقوق مدنی، اقتصادی و رفاهی، فرهنگی و عدالت و امنیت را دربرمی‌گیرد؛ در این خصوص، نهادهای مختلفی در راستای رعایت و توسعه حقوق مذکور گام برمی‌دارند. در این میان، شهرداری‌ها قرار دارند که به خاطر جایگاهی که در عرصه مدیریت امور شهری و ارائه خدمات همگانی دارند از ظرفیت بالایی نیز در اجرای حقوق شهروندی برخوردار هستند. در این مسیر، قانونگذار در قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) و برخی از مقررات دیگر وظایفی را به عهده شهرداری‌ها گذاشته که با بسیاری از مصداق‌های حقوق شهروندی هم‌پوشانی دارند؛ با این وجود، عدم تصریح و تدوین آن دسته از حقوق شهروندی که شهرداری‌ها موظف به رعایت آن می‌باشند در کنار عدم اطلاع‌رسانی آن‌ها به شهروندان و ترسیم ضمانت‌اجراهای متناسب به منظور مطالبه‌گری و پاسخگوساختن شهرداری‌ها نسبت به رعایت حقوق شهروندی در زمره مهمترین کاستی‌های تقنینی در این زمینه به حساب می‌آیند. با این اوصاف، در طی جستار حاضر قصد و تلاش بر آن است تا با بررسی حوزه تکالیف قانونی شهرداری‌ها در زمینه رعایت حقوق شهروندی به تبیین و ارزیابی ظرفیت نهاد یادشده در راستای اهتمام به حقوق مذکور مبادرت شود.

واژگان کلیدی: شهروند، حقوق شهروندی، حقوق بشر، شهرداری، مسئولیت مدنی.

۱- مقدمه

حقوق شهروندی^۱ به عنوان مجموعه حقوق بنیادین متعلق به تابعان جامعه قلمداد می‌گردد که تنها به مناسبت عضویت در یک جامعه، فارغ از عواملی چون رنگ، نژاد، جنسیت، مذهب به همه شهروندان در یک جامعه تسری پیدا می‌کند. امروزه با عنایت به شیوع گفتمان حقوق شهروندی در بیشتر جوامع، نهادهای بسیاری در حوزه اجرا و توسعه حقوق شهروندی مبادرت به کنشگری می‌کنند؛ در این میان شهرداری‌ها قرار دارند که از جایگاه مهمی در عرصه احترام و اجرای حقوق شهروندی برخوردار می‌باشند.

در حقیقت، شهرداری‌ها به خاطر صلاحیتی که در حوزه مدیریت امور شهری و خدمت‌رسانی همگانی دارند از ظرفیت بالایی در راستای احترام، اجرا و توسعه حقوق شهروندی نیز برخوردار می‌باشند؛ به عبارتی روشن‌تر، شهرداری‌ها به عنوان خط مقدم اجرای حقوق شهروندی در جوامع به شمار می‌آیند که این توانایی را دارند تا در اجرای مسئولیت‌هایی که به عهده دارند، اجرای حقوق شهروندان را در اولویت امور قرار دهند.

در این مسیر، قانونگذار در قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) و برخی از مقررات دیگر وظایفی را برای شهرداری‌ها بر شمرده که بسیاری از آن‌ها به عنوان مصداق‌هایی از حقوق شهروندی شناخته می‌شوند؛ به عبارتی روشن‌تر، شهرداری‌ها وظایف مهمی را در راستای اجرای حقوق شهروندی برخوردار می‌باشند که چنانچه به طور مناسبی مشمول سیاست‌گذاری و اجرا قرار بگیرد، رعایت حقوق شهروندی افراد تا حدود بالایی حفظ می‌شود. البته مهمترین کاستی قانونگذاری به منظور تضمین اجرای حقوق شهروندی توسط شهرداری‌ها، عدم ترسیم ضمانت‌اجراهای مستقل و متناسب است. روش انجام این تحقیق بر پایه مطالعه‌های توصیفی و تحلیلی استوار شده است؛ در این خصوص، تلاش شده است تا با جستجوی مفاهیم کلیدی مثل «حقوق شهروندی» و «مسئولیت شهرداری‌ها» در پایگاه‌های اطلاعاتی مثل مگ‌ایران،^۲ نورمگز،^۳ پرتال جامع علوم انسانی^۴ و علم‌نت^۵ به بررسی و ارزیابی منابع مرتبط با موضوع جستار جاری مبادرت شود. با این مراتب، در طی این جستار تلاش بر آن است تا در گام نخست به تبیین مفهوم و قلمروی حقوق شهروندی پرداخته و متعاقب بر آن، با بررسی و ارزیابی دامنه تکالیف شهرداری‌ها در زمینه اجرای حقوق شهروندی و مسئولیت نهادهای یادشده، درک مناسبی از ظرفیت شهرداری‌ها در مسیر احترام و توسعه اجرای حقوق شهروندی در جامعه کسب شود.

۲- حقوق شهروندی، مرزبندی و جلوه‌های آن

به منظور کسب شناخت مناسب از اصطلاح حقوق شهروندی، ابتدا آن را تعریف نموده و متعاقب بر آن، به مرزبندی آن از حقوق بشر پرداخته و سرانجام نیز به تبیین و بررسی مصداق‌های حقوق شهروندی مبادرت می‌شود.

۱-۲- تعریف

حقوق شهروندی از دو واژه «حقوق» و «شهروندی» تشکیل شده است؛ در این خصوص، با مراجعه به فرهنگ واژه‌های فارسی، حقوق جمع حقا در معنای راستی‌ها، درستی‌ها، حصه‌ها، بهره‌ها، وظایف، تکالیف، مواجب، شهریه‌ها، سلطنت و تسلط استقلالی و یا قراردادی و غیر قراردادی اشخاص بر اشخاص یا اشیاء آمده است. (معین ۱۳۸۶: ص ۵۹۷) همچنین شهروند نیز به معنای کسی که اهل یک شهر یا کشور به شمار می‌آید و از حقوق متعلق به آن برخوردار می‌شود، مدنظر قرار گرفته است. (صدری افشار و دیگران ۱۳۸۱: ص ۸۴۳ و ۸۴۴) در اصطلاح، حقوق شهروندی عبارت است از مجموعه‌ای از حقوق و امتیازهایی که در نظام حقوقی یک کشور به شهروندان آن با لحاظ نمودن دو اصل کرامت انسانی و منع تبعیض در راستای فراهم‌سازی زمینه رشد شخصیت فردی و اجتماعی آن‌ها تعلق می‌گیرد. (احمدی ابرج و دیگران ۱۳۹۸: ص ۹)

حقوق شهروندی یک مفهوم گسترده می‌باشد که از نقطه‌نظر مارشال ۶ مشتمل بر عناصر مدنی مثل حاکمیت قانون، عناصر سیاسی مثل حق رأی دادن و عناصر اجتماعی است. (O'Neill and Zinga 2008, p 327) در دین مبین اسلام نیز رعایت حقوق شهروندی مدنظر قرار گرفته است؛ در این خصوص گفته شده است، عبارت «لقد کرمتا بنی‌آدم» به این موضوع توجه نشان داده است. در گفتار و سنت پیامبر اکرم (ص) و کردار ائمه اطهار نیز احترام و رعایت چنین حقوقی در کانون توجه قرار گرفته است. (عطوف ۱۳۶۲: ص ۴۲) همچنین از نقطه‌نظر امام خمینی (ره) حقوق شهروندی موهبتی

1. Citizenship Rights.
2. <https://www.magiran.com/>
3. <https://www.noormags.ir/>
4. <http://ensani.ir/fa>
5. <https://elmnet.ir/>
6. Marshal.

الهی می‌باشد که هیچ مقامی حق سلب آن را ندارد و تفاوت‌های بشری نمی‌تواند در کیفیت و کمیت آن اثرگذار باشد. (شادمانی ۱۳۹۵: ص ۲۱)

با این ترتیب می‌توان در تعریف حقوق شهروندی چنین گفت، حقوق شهروندی ناظر بر انواع حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که تمامی شهروندان تنها به مناسبت عضویت در یک جامعه از آن برخوردار می‌باشند. از این حیث تفاوتی نمی‌کند که شهروندان از چه قوم، مذهب، جنسیت، طبقه اقتصادی و غیره باشند بلکه همین که در یک جامعه به عنوان شهروند شناخته شوند کافی برای برخورداری از حقوق شهروندی است. در مورد این موضوع که چه طیفی از حقوق در قلمروی حقوق شهروندی قرار می‌گیرند باید متذکر شد که این موضوع یک امر نسبی به شمار می‌آید؛ منظور آن است که حقوق مذکور تابعی از متغیرهای زمانی و مکانی است؛ به طور مثال، دامنه حقوقی که دولت‌های رفاه^۱ به شهروندان خود اعطاء می‌کنند با قلمروی حقوقی که دولت‌های تمامیت‌خواه^۲ برای شهروندان خود به رسمیت می‌شناسند از یکدیگر متمایز است.

۲-۲- مرزبندی آن از حقوق بشر

پیش از آن که به مرزبندی حقوق شهروندی از حقوق بشر^۳ پرداخته لازم است تا در مورد اصطلاح حقوق بشر شناخت لازم کسب شود؛ اگرچه تعریف حقوق بشر کمی سخت جلوه می‌کند اما مطابق با شایع‌ترین تعریف ارائه‌شده توسط کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد،^۴ حقوق بشر عبارت است از حقوق و آزادی‌های اساسی که همه مردم مشمول آن هستند فارغ از تابعیت، جنس، ملیت یا ریشه قومی، نژاد، مذهب، زبان و یا سایر وضعیت‌ها. (Moriarty and Massa 2012, p 1)

بنا به یک تعریف خلاصه‌تر، حقوق بشر نیازها و مجموعه‌ای از حقوقی است که هر فردی ممکن است مطالبه کند فارغ از آن که در چه جایی سکونت دارد. (Reichert, 2011, p 2)

همانطور که در تعریف بالا مشاهده می‌شود، حقوق بشر یک سری حقوق بنیادین افراد را احصاء می‌کند بدون توجه به این که افراد ساکن و یا در ذیل تابعیت چه دولتی قرار دارند؛ بدین ترتیب، در تسری حقوق بشر به افراد برخلاف حقوق شهروندی، عنصر مکان موضوعیت پیدا نمی‌کند.

به علاوه در این خصوص گفته شده است، انسان فارغ از مواردی مثل تابعیت و ملیت از حقوقی مثل حق حیات برخوردار می‌باشد که برای تمامی انسان‌ها در زمان‌ها و مکان‌های مختلف یکسان است و محدود به قلمروی خاصی نیست که از آن به عنوان حقوق بشر یاد می‌شود در حالی که حقوق شهروندی رابطه مستقیمی با مقوله‌هایی نظیر تابعیت و ملیت شهروندان دارد. (روشن و دیگران ۱۳۹۳: ص ۱۱۴ و ۱۱۵)

با این مراتب، نمی‌توان قلمروی حقوق بشر و حقوق شهروندی را از یکدیگر متمایز دانست بلکه فارغ از متغیر مکانی، دو دسته از حقوق یادشده کم و بیش با یکدیگر هم‌پوشانی دارند منتها این موضوع که کشورهای مختلف تا چه اندازه در تعیین حقوق شهروندی به حقوق بشر توجه به عمل آورند محل چالش است؛ به بیانی روشن‌تر، ممکن است که در یک کشور تمامی حقوق بشر به عنوان حقوق شهروندان آن کشور شناسایی شود هم‌پوشانی کامل باشد در صورتی که در کشوری دیگر ممکن است تنها برخی از مصداق‌های حقوق بشر به عنوان حقوق شهروندی شناسایی شود و هم‌پوشانی ناقص باشد.

۲-۳- جلوه‌های حقوق شهروندی

برای آشنایی بیشتر با قلمروی حقوق شهروندی لازم است تا برخی از مهمترین مصداق‌های آن معرفی شوند؛ در این خصوص، مهمترین جلوه‌های حقوق مذکور به ترتیب زیر احصاء و بررسی می‌شوند.

۲-۳-۱- حقوق مدنی و سیاسی

حقوق مدنی و سیاسی^۵ در زمره مهمترین انواع حقوق شهروندی را تشکیل می‌دهند که از جلوه‌های متعددی نیز برخوردار می‌باشند؛ در این باره گفته شده است، حقوق مدنی از آزادی افراد محافظت می‌کند. (Van Deth, Montero et al. 2007, 1)

حقوق سیاسی نیز به معنای حق رأی دادن و مشارکت سیاسی آمده است. (Berg, Geyer et al. 2002, p 1)

در ضمن، مطابق با مواد ۶ تا ۲۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در زمره مصداق‌های حقوق مدنی و سیاسی می‌توان به حق حیات، منع شکنجه، منع بردگی، حق امنیت شخصی، حق آزادی تردد و اقامت، منع اخراج خودسرانه از کشور، حق برابر در محاکمه و دادرسی

1. Welfare states.
2. Totalitarian states.
3. Human rights.
4. The United Nations High Commissioner for Human Rights.
5. Civil and political rights.

عادلان، اندیشه و بیان و آزادی مذهب، منع تبلیغ جنگ، حق تجمع مسالمت‌آمیز، حق مشارکت در انتخابات و حقوق اقلیت‌ها اشاره نمود. (توحیدی ۱۳۸۴: ص ۸۵)

۲-۳-۲- حقوق اقتصادی و رفاهی

در زمره انواع حقوق شهروندی را حقوق اقتصادی و رفاهی تشکیل می‌دهد؛ در این خصوص، تمامی شهروندان حق دارند که از رفاه اولیه برخوردار باشند و از منظر اقتصادی، توانایی تأمین نیازهای اساسی زندگی خود از جمله در حوزه‌های مسکن، شغل، مواد غذایی، پوشاک، سلامت و بهداشت را داشته باشند.

۲-۳-۳- حقوق فرهنگی

یکی دیگر از اقسام حقوق شهروندی را حقوق فرهنگی تشکیل می‌دهد؛ در این خصوص، حق برخورداری از سواد و تحصیلات به عنوان زیربنای حقوق شهروندی در میان حقوق فرهنگی شهروندان به شمار می‌آید. برخی از مهمترین مصداق‌های حقوق شهروندی عبارتند از: الف) مصادیق حقوق اصلی فرهنگی شهروندی: این دسته از حقوق مشتمل بر حق بر مالکیت معنوی، آزادی مذهب، مشارکت فرهنگی و ارتقای علمی است. ب) مصادیق حقوق تبعی فرهنگی شهروندی: این دسته از حقوق مشتمل بر آزادی بیان و حق دسترسی آزادانه به اطلاعات است. (میرباقری طباطبایی مهرآبادی و خزایی ۱۳۹۸: ص ۱۱۱)

۲-۳-۴- حقوق بهداشتی و سلامتی

در زمره اقسام مهم حقوق شهروندی، حقوق بهداشتی و سلامتی است؛ هدف حقوق مذکور تضمین سلامت آحاد شهروندان و محیط زیست پیرامون است؛ بدین ترتیب، شهروندان حق برخورداری از امکانات لازم به منظور حفظ سلامتی و بهداشت خود را دارند. علاوه بر آن، بهداشت محیط زیست پیرامون باید به گونه‌ای باشد که منجر به آلودگی و آسیب به سلامت شهروندان نشود.

۳- قلمروی مداخله شهرداری‌ها در حوزه حقوق شهروندی

بی‌گمان یکی از مهمترین ظرفیت‌های قانونی که شهرداری‌ها را موظف به مداخله در زمینه اجرای حقوق شهروندی می‌نماید، ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) می‌باشد؛ این ماده قانونی که در مقام احصای تکلیف شهرداری‌ها می‌باشد اجرای حقوق شهروندی را نیز مشمول توجه قرار داده است. به بیانی روشن‌تر، مطابق با ماده قانونی یادشده، تکالیف شهرداری‌ها و اجرای حقوق شهروندی دو مفهوم درهم‌تنیده هستند که نمی‌توان آن‌ها را از یکدیگر جدا دانست. البته این موضوع به خاطر نقش ماهیتی شهرداری‌ها در حوزه مدیریت امور شهری و ارائه خدمات همگانی به شهروندان جامعه می‌باشد. با این اوصاف، در طی این فراز به بحث و بررسی در مورد ظرفیت‌های تقنینی شهرداری‌ها در زمینه رعایت انواع حقوق شهروندی مبادرت می‌شود؛ در این خصوص، تلاش می‌شود تا تمامی تکالیفی که قانونگذار برای شهرداری‌ها در راستای رعایت حقوق شهروندی تعیین نموده است احصاء و بررسی شوند. در این راستا، هریک از انواع حقوق شهروندی که اجرای آن در زمره تکالیف قانونی شهرداری‌ها به شمار می‌آید به ترتیب زیر معرفی و بررسی می‌شود.

۳-۱- حقوق بهداشتی و سلامتی شهروندان

یکی از مهمترین تکالیف شهرداری‌ها در حوزه اجرای حقوق شهروندی به رعایت حقوق بهداشتی و سلامتی شهروندان ارتباط پیدا می‌کند؛ در این خصوص، قانونگذار در بندهای متعددی از ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) به این رسالت مهم اهتمام نشان داده است؛ بدین ترتیب، در بندهای ۳، ۴، ۶، ۱۳، ۱۵، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ماده ۵۵ قانون پیش گفته به

۱. مطابق با بند یادشده: «مراقبت در امور بهداشت ساکنین شهر و تشریک مساعی با مؤسسات وزارت بهداشتی در آبله کوبی و تلقیح واکسن و غیره برای جلوگیری از امراض ساریه».
۲. طبق بند مذکور: «اجرای تبصره ۱ ماده ۸ قانون تعلیمات اجباری و تأسیس مؤسسات بهداشتی و تعاونی و فرهنگی مانند نوانخانه و پرورشگاه یتیمان و درمانگاه بیمارستان امراض ساریه و شیرخوارگاه و تیمارستان و ...».
۳. وفق بند یادشده: «ایجاد غسلخانه و گورستان و تهیه وسایل حمل اموات و مراقبت در انتظام امور آن‌ها».

رعایت حقوق بهداشتی و سلامتی شهروندان توسط شهرداری‌ها تصریح و تمرکز صورت گرفته است؛ در این خصوص، اجرای تکالیفی مثل احداث مراکز بهداشتی و سلامتی از قبیل بیمارستان‌ها، درمان‌گاه‌ها، تیمارستان‌ها، غسالخانه‌ها، مستراح‌ها و حمام‌های عمومی به عهده شهرداری‌ها گذاشته شده است.

در این میان، قانونگذار شهرداری‌ها را برخوردار از رسالت نظارتی در حوزه بهداشت و سلامت شهروندان نیز نموده است؛ در این زمینه، نظارت بر رعایت بهداشت شهروندان و وضعیت بهداشتی موجود در کارخانه‌ها، گرمابه‌ها، غسالخانه‌ها و گورستان‌ها در کانون توجه قرار گرفته است. بنابراین شهرداری‌ها در قبال هرگونه عدم رعایت بهداشت شهروندان و همچنین عدم رعایت نظامات بهداشتی در اماکنی مثل کارخانه‌ها، گرمابه‌ها، غسالخانه‌ها و گورستان‌ها از مسئولیت برخوردار می‌باشند.

یکی دیگر از رسالت‌های مهم شهرداری‌ها در عرصه حفظ بهداشت و سلامتی شهروندان به مدیریت پسماندها ارتباط پیدا می‌کند؛ در این خصوص، طبق ماده ۵۷ قانون مدیریت پسماندها ۱۳۸۳، مدیریت پسماندها (غیر از صنعتی و ویژه) در شهرها به عهده شهرداری‌ها می‌باشد. بدیهی است که عدم مدیریت صحیح پسماندها می‌تواند منجر به تولید آلودگی و ورود آسیب به بهداشت و سلامت شهروندان گردد؛ به طور مثال، عدم دقت کافی در جمع‌آوری به موقع پسماندها به خصوص پسماندهای خانگی برخوردار از شیرابه^۶ می‌تواند آسیب‌های جدی را متوجه سلامت شهروندان کند.

علاوه بر آن، شهرداری‌ها موظف هستند تا در قبال هرگونه نشر آلودگی پسماندها ناشی از انتقال و خرید و فروش آن‌ها توسط افرادی که به زباله‌گردی مشغول می‌باشند تدابیر لازم را به عمل آورند؛ این موضوع که ناشی از رسالت قانونی شهرداری در حوزه مدیریت پسماندها می‌باشد از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که حمل غیربهداشتی پسماندها می‌تواند منجر به جابجایی آلودگی^۷ در مناطق مختلف شهری شود.

با این همه، قانونگذار در تعیین تکالیف شهرداری‌ها در حوزه اجرای حقوق بهداشتی و سلامتی شهروندان به بحث پیشگیری نیز توجه نشان داده است؛ در این خصوص، به موجب بند ۱۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) شهرداری‌ها موظف به پیشگیری از شیوع بیماری‌های واگیردار (اعم از انسانی و حیوانی) شناخته شده‌اند. بنابراین شهرداری‌ها وظیفه دارند تا در راستای حفظ و پاسداری از سلامت همگانی شهروندان، ترتیباتی را اتخاذ نمایند تا از شیوع بیماری‌های واگیردار جلوگیری به عمل آمده و خطری متوجه سلامت شهروندان ایجاد نشود. این موضوع به ویژه در شرایط حاضر که بیماری کوید ۱۹^۸ از وصف همه‌گیری^۹ جهانی برخوردار است از اهمیت ویژه‌ای نیز برخوردار می‌باشد؛ بدین ترتیب، یکی از مطالبات حقوق شهروندی، ارزیابی عملکرد شهرداری‌ها در راستای پیشگیری از بیماری کوید ۱۹ می‌باشد. رسالتی که طبق قانون به عهده تمامی شهرداری‌های سراسر کشور است. اجرای چنین وظیفه‌ای می‌تواند در اشکال متنوعی از جمله در زمینه تولید و توزیع مواد ضدعفونی‌کننده و ماسک‌های تنفسی به میزان مناسب و رایگان در میان آحاد شهروندان عملیاتی شود.

همچنین به موجب بند ۳ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) شهرداری‌ها موظف به جلوگیری از فروش اجناس فاسد و معدوم‌نمودن آن‌ها می‌باشند؛ بدین ترتیب، شهرداری‌ها باید با نظارت و پایشی که در سطح شهرها در میان توزیع‌کنندگان اجناس انجام می‌دهند هرگونه جنس فاسدی را قبل از آن‌که در اختیار مصرف‌کننده قرار بگیرد شناسایی کنند و مانع از ایراد آسیب به سلامتی شهروندان شوند.

۱. برحسب بند مذکور: «جلوگیری از شیوع امراض ساریه انسانی و حیوانی و اعلام این گونه بیماریها به وزارت بهداشتی و دامپزشکی و شهرداری‌های مجاور هنگام بروز آن‌ها و دور نگاه داشتن بیماران مبتلا به امراض ساریه و معالجه و دفع حیواناتی که مبتلا به امراض ساریه بوده و یا در شهر بلاصاحب و مضر هستند».

۲. برحسب بند مذکور: «جلوگیری از ایجاد و تأسیس کلیه اماکن که به نحوی از انحاء موجب بروز مزاحمت برای ساکنین یا مخالف اصول بهداشت در شهرهاست. شهرداری مکلف است از تأسیس کارخانه‌ها - کارگاه‌ها - گاراژهای عمومی و تعمیرگاه‌ها و دکان‌ها و همچنین از مراکزی که مواد محترقه می‌سازند و اصطیل چهارپایان و مراکز دامداری و به طور کلی تمام مشاغل و کسب‌هایی که ایجاد مزاحمت و سر و صدا کند یا تولید دود یا عفونت و یا تجمع‌حشرات و جانوران نماید جلوگیری کند ...»

۳. مطابق با بند مذکور: «احداث بناها و ساختمان‌های مورد نیاز محل از قبیل رختشویخانه و مستراح و حمام عمومی».

۴. طبق بند یادشده: «اهتمام در مراعات شرایط بهداشت در کارخانه‌ها و مراقبت در پاکیزگی گرمابه‌ها و نگاهداری اطفال بی‌صاحب و سرراهی».

۵. طبق ماده مذکور: «مدیریت اجرایی کلیه پسماندها غیر از صنعتی و ویژه در شهرها و روستاها و حریم آن‌ها به عهده شهرداری‌ها و دهیاری‌ها و در خارج از حوزه و وظایف شهرداری‌ها و دهیاری‌ها به عهده بخشدارها می‌باشد. مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی و ویژه به عهده تولیدکننده خواهد بود. در صورت تبدیل آن به پسماند عادی به عهده شهرداری‌ها، دهیاری‌ها و بخشدارها خواهد بود ...».

۶. برای کسب اطلاعات بیشتر، رک: شیرابه پسماندهای خانگی سلامت شهر سمنان را تهدید می‌کند (۱۳۹۷/۵/۲۳)؛ خبرگزاری تسنیم.

۷. این موضوع به ویژه در مقطع کنونی که بیماری کوید ۱۹ (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) از همه‌گیری جهانی برخوردار است دارای اهمیت حیاتی نیز می‌باشد؛ چرا که عدم کنشگری به موقع شهرداری‌ها در امر زباله‌گردی می‌تواند منجر به جابجایی و شیوع بیشتر ویروس مذکور شود.

8. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19).

9. Pandemic.

به علاوه، یکی دیگر از رسالت‌های پیشگیرانه شهرداری‌ها در حوزه رعایت بهداشت و سلامت شهروندان به جلوگیری از تأسیس اماکن مخالف با بهداشت در شهرها می‌باشد؛ در این راستا، به موجب بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) شهرداری‌ها وظیفه دارند تا از تأسیس تمام مشاغل و کسب‌هایی که دود، عفونت و یا تجمع حشرات و جانوران را به وجود می‌آورند خودداری به عمل آورند. اجرای رسالت یادشده به صورت صحیح از نقش مهمی در حفظ سلامت و بهداشت شهروندان برخوردار است؛ چرا که پیامدهای سوء ناشی از آلاینده‌ها یا عفونت تولیدشده از ناحیه برخی از کسب و کارها بر کسی پوشیده نیست.

در مجموع، شهرداری‌ها موظف هستند نهایت اهتمام و کنشگری را در زمینه حفظ سلامت شهروندان به عمل آورند؛ این موضوع گاهی از طریق حفظ بهداشت همگانی و جلوگیری از شیوع بیماری‌ها انجام می‌شود و گاهی نیز با ایمن‌سازی ساختمان‌های شهری. رفع خطر از ساختمان‌های غیر ایمن و پرخطر رسالت دیگری از شهرداری در حوزه حراست از حق سلامت شهروندان به شمار می‌آید. امروزه ساختمان‌های پرخطر^۱ شهری به عنوان تهدید جدی بر سلامت شهروندان شناخته می‌شود. به بیانی روشن‌تر، ساختمان‌های پرخطر چنان بمب ساعتی می‌باشند که هر لحظه امکان دارد بر سر شهروندان آوار شود؛ در این راستا، قانونگذار در بند ۱۴ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) رسالت ایمن‌سازی و رفع خطر از ساختمان‌های غیر ایمن و پرخطر را به عهده شهرداری گذاشته است.

در پایان این بحث باید گفت، شهرداری‌ها در زمینه رعایت حقوق بهداشتی و سلامتی شهروندان از نقش برجسته‌ای برخوردار می‌باشند؛ در این خصوص، شهرداری‌ها موظف می‌باشند در حوزه‌های پیشگیری، کنشگری و نظارت بر بهداشت و سلامت شهروندان تمامی توان خود را به کار گرفته و حفاظت از بهداشت و سلامت ایشان را در اولویت قرار دهند؛ زیرا در غیر این صورت، شهرداری‌ها باید در قبال عدم رعایت حقوق شهروندان در مقام پاسخگویی برآمده و مشمول پیامدهای قانونی قرار بگیرند.

۲-۳- حقوق اقتصادی و رفاهی شهروندان

یکی دیگر از رسالت‌های قانونی شهرداری‌ها در زمینه حقوق شهروندی، رعایت حقوق اقتصادی و رفاهی شهروندان می‌باشد؛ در این خصوص، قانونگذار در بندهای ۷، ۱۱، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲،

مسکن در مقطع کنونی بسیار با اهمیت جلوه می‌کند؛ بدین ترتیب، شهرداری‌ها در حدود بودجه‌ای که دارند ملزم شده‌اند تا در رفع نیاز مسکن شهروندانی که از توانایی مالی لازم برخوردار نمی‌باشند اقدام کنند. در مورد تأمین نیازهای اساسی در زمینه خوراک شهروندان نیز تعیین تکلیف صورت گرفته است؛ بدین سان، به موجب بند ۱۹ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) شهرداری‌ها وظیفه دارند تا اقدام‌های لازم را به منظور فراوانی، مرغوبیت و حسن اداره فروش گوشت و نان شهر انجام دهند. از این رو، هیچ‌گونه کاستی در ارائه نان و گوشت به شهروندان قابل قبول نیست؛ زیرا طبق قانون، شهرداری‌ها وظیفه دارند تا نان و گوشت با کیفیت مناسب را به طور فراوان در اختیار شهروندان قرار دهند.

البته رسالت شهرداری تنها منصرف به تأمین نان و گوشت به صورت فراوان و با کیفیت مناسب نمی‌شود بلکه تمامی مایحتاج عمومی را دربرمی‌گیرد؛ در این خصوص، قانونگذار به موجب حکم کلی که در بند ۳ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها (با لحاظ اصلاحات بعدی) ذکر نموده شهرداری‌ها را موظف کرده است تا خواربار و مواد مورد احتیاج عمومی را به صورت ارزان و فراوان در دسترس شهروندان قرار دهند.

افزون بر موارد مذکور، تأمین وسایل رفاهی شهروندان در زمینه‌های دیگر نیز مدنظر قرار گرفته است؛ در این خصوص، شهرداری‌ها وظیفه دارند تا به احداث مکان‌های تفریحی برای شهروندان اقدام کنند؛ در این میان، احداث باغ کودکان، احداث تعیین طالارها و محل‌های مخصوص برگزاری مجالس قابل اشاره است که در بند ۲۱ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) به آن تصریح به عمل آمده است. همچنین ایجاد و تعیین میدان‌های عمومی برای خرید و فروش اوراق و میوه و تره‌بار و سایر مایحتاج عمومی و تعیین محل‌های مخصوص توقف وسایط نقلیه به همراه ساختن خیابان‌ها و آسفالت کردن سواره‌روها، پیاده‌روهای معابر، کوچه‌های عمومی، انهار و جدول‌های طرفین از سنگ، آسفالت و امثال آن به هزینه شهرداری هر محل نیز به ترتیب در بندهای ۱۸ و ۲۵ قانون پیش‌گفته مشمول توجه قرار گرفته‌اند.

قانونگذار، شهرداری‌ها را موظف به اداره اموال عمومی نیز نموده است و رسالت پاسداری از این دسته از اموال را به عهده نهاد مذکور قرار داده است؛ بدین ترتیب، شهرداری‌ها تکلیف دارند تا در مقام حفظ اموال یادشده به اقامه دعوا بر سوءاستفاده‌کنندگان از اموال مذکور نیز اقدام کنند. در مقام جمع‌بندی باید گفت، چنانچه شهرداری‌ها به نحو مناسبی در تأمین حقوق اقتصادی و رفاهی شهروندان کنشگری کنند می‌توان اطمینان حاصل نمود که نوعی رفاه حداقلی برای شهروندان ایجاد می‌شود.

۳-۳- حقوق فرهنگی شهروندان

در زمره رسالت‌های تقنینی شهرداری‌ها در زمینه حقوق شهروندان به رعایت حقوق فرهنگی شهروندان ارتباط پیدا می‌کند. توسعه آموزش همگانی مهمترین رسالتی است که شهرداری‌ها در زمینه حقوق فرهنگی شهروندان ملزم به رعایت آن می‌باشند. این موضوع که در بند ۵ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) ذکر شده است در زمره سیاست‌های کلانی به شمار می‌آید که شهرداری‌ها موظف به رعایت و اجرای آن می‌باشند. توسعه آموزش همگانی می‌تواند بر نرخ بسیاری از بزهکاری‌ها در جامعه تأثیر بگذارد؛ زیرا زمانی که شهروندان از آموزش و آگاهی لازم برخوردار باشند کمتر در دام سازمان‌های بزهکاری گرفتار می‌شوند. توسعه آموزش همگانی می‌تواند سطح فرهنگی جامعه را بالا ببرد و در نتیجه، روابط میان آحاد جامعه از کیفیت و سلامت بیشتری برخوردار شود. به علاوه، به موجب بند ۱۶ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) تأسیس مؤسسات فرهنگی مثل کتابخانه‌ها، کلاس‌های مبارزه با بی‌سوادی و کودکان‌ها به عهده شهرداری‌ها گذاشته شده است. بنابراین ارتقای سطح آگاهی همگانی و مبارزه با بی‌سوادی در زمره مهمترین تدابیری شناخته شده‌اند که شهرداری‌ها موظف به تمهید آن‌ها در راستای رعایت حقوق فرهنگی شهروندان می‌باشند.

پاسداری از میراث فرهنگی و همکاری با نهادهای ذیصلاح فرهنگی رسالت دیگر شهرداری‌ها را در زمینه رعایت حقوق فرهنگی شهروندان تشکیل می‌دهد؛ در این خصوص، به موجب بند ۲۲ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) تشریک مساعی با فرهنگ در حفظ ابنیه، آثار باستانی شهر، ساختمان‌های عمومی، مساجد و غیره در زمره وظایف شهرداری‌ها شناسایی شده است. در واقع، شهرداری‌ها با عنایت به جایگاهی که در حوزه مدیریت امور شهری و ارائه خدمات عمومی دارند وظیفه دارند تا حفاظت لازم را در مورد اماکن فرهنگی به عنوان میراث مشترک شهروندان (در همه زمان‌ها) به عمل آورند؛ بدین ترتیب، از این منظر شهروندان نباید از این موضوع واهمه داشته باشند که تأسیسات و ابنیه فرهنگی متعلق به آحاد جامعه مشمول تعدی قرار بگیرد.

۱. به موجب بند یادشده: «اجرای تبصره یک ماده ۸ قانون تعلیمات اجباری و تأسیس مؤسسات فرهنگی و بهداشتی و تعاونی مانند نگاه حمایت‌مداران و نواخانه و پرورشگاه و درمانگاه و بیمارستان و شیرخوارگاه و تیمارستان و کتابخانه و کلاسهای مبارزه با بی‌سوادی و کودکان و باغ کودکان و امثال آن در حدود اعتبارات مصوب و همچنین کمک به این قبیل مؤسسات و مساعدت مالی به انجمن تربیت بدنی و پیش‌آهنگی و کمک به انجمن‌های خانه و مدرسه و اردوی کار».

شهرداری‌ها از ظرفیت فرهنگ‌سازی در میان شهروندان نیز برخوردار می‌باشند؛ در این خصوص، به موجب بند ۲۷ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) رسالت حفظ زیبایی شهر به عهده شهرداری‌ها گذاشته است؛ بدین ترتیب، شهرداری‌ها این امکان را دارند تا در راستای زیباسازی شهری، فرهنگ‌سازی را نیز در دستور کار قرار دهند. این موضوع می‌تواند از طریق انتشار موازین فرهنگی مناسب (مثل رعایت حق تقدم در رانندگی) در قالب طرح‌های زیبا در سطح شهرها انجام شود. به عبارتی روشن‌تر، شهرداری می‌تواند در راستای رسالت زیباسازی شهرها، فرهنگ‌سازی را نیز در کانون توجه قرار دهند؛ بدین ترتیب، از محل بودجه مربوط به زیباسازی شهری، ترویج شعائر فرهنگی و سبک زندگی مناسب نیز امکان‌پذیر است. در پایان این بحث باید متذکر شد، آنچه پیش از هر امری لازم است شهرداری‌ها در زمینه رعایت حقوق فرهنگی شهروندان به آن توجه کنند آموزش و آگاهی‌رسانی در مورد حقوق شهروندان ایشان است؛ منظور آن است که شهرداری‌ها نه تنها باید به وظایف قانونی مصرح در زمینه حقوق فرهنگی شهروندان عمل کنند بلکه همچنین موظف هستند تا این آگاهی را به شهروندان انتقال بدهند که هریک از ایشان از چه حقوق شهروندی برخوردار هستند و در مقابل، شهرداری‌ها چه وظایفی در این خصوص دارند.^۱

۳-۴- حقوق عدالت و امنیت شهروندان

تأمین حقوق مربوط به عدالت (عدم تبعیض) و امنیت شهروندان در زمره انواع حقوق شهروندی به شمار می‌آید که شهرداری‌ها موظف به رعایت آن می‌باشند؛ منظور آن است که شهرداری‌ها در رعایت حقوق شهروندی نباید میان شهروندان تبعیضی قائل شوند بلکه در عمل به وظایف قانونی، عدالت را در توزیع حقوق شهروندان رعایت کنند. علاوه بر آن، شهرداری‌ها باید تمامی کوشش خود را در تأمین احساس امنیت شهروندان به کار گیرند و اقدام‌های لازم را در این زمینه انجام دهند. بر این اساس، شهرداری‌ها موظف می‌باشند زمینه بهره‌مندی از تمامی امکانات شهری را برای تمامی شهروندان فارغ از عواملی از قبیل طبقه اجتماعی و اقتصادی ایشان به طور مساوی برقرار کنند. بنابراین نباید این‌طور باشد که شهرداری‌ها برخی از مناطق شهری (در اصطلاح مناطقی با عناوین شمال شهر یا بالای شهر) و ساکنان آن را بیشتر از سایر مناطق و ساکنان آن‌ها مدنظر قرار داده و امکانات بهتر و با کیفیت‌تری را برای آن‌ها فراهم آورند. این در نقطه مقابل توزیع عادلانه امکانات و خدمات شهری و حق عدالت شهروندان قلمداد می‌شود. در رابطه با تأمین امنیت شهروندان، شهرداری از صلاحیت مهمی برخوردار است؛ در این خصوص، ترمیم بافت فرسوده شهری^۲ به منظور مبارزه با بزهکاری و تأمین امنیت شهروندان قابل اشاره است. امروزه، بافت‌های فرسوده شهری به کانون‌های جرم‌خیز و ایجاد ناامنی تبدیل شده‌اند؛^۳ در این زمینه، بافت‌های فرسوده به خاطر شرایط کالبدی و همچنین فقدان دسترسی به وسایل و امکانات شهری دچار نارسایی و محرومیت بوده و همین عوامل، این قسمت از مناطق شهری را به عنوان بسترهای مناسبی جهت ارتکاب اشکال مختلف بزهکاری به ویژه خرید، فروش و استعمال مواد مخدر تبدیل نموده است؛ به طور مثال، وجود مخروبه‌ها در بافت‌های فرسوده، فرصت ارتکاب بزهکاری در چنین مناطقی را بالا می‌برد. همچنین، کمبود مناطق تفریحی و سرگرمی در چنین مناطقی می‌تواند به عنوان عاملی بالقوه جهت جذب نوجوانان و جوانان به سازمان‌های بزهکارانه عمل کند.

با این اوصاف، چنان‌چه شهرداری‌ها به نحو مناسبی به وظیفه خود دائر بر احیاء، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری اقدام کنند فرصت‌های بزهکارانه را به طور قابل توجهی کاهش داده و به رعایت حق امنیت شهروندان نیز عمل نموده‌اند. همچنین روشنایی معابر، تأسیس امکان آموزشی، فرهنگی و تفریحی که به موجب بندهای ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) در زمره وظایف شهرداری‌ها به شمار می‌آید به عنوان عوامل پیشگیرانه در قبال بزهکاری قلمداد می‌گردند که از

۱. در این باره گفته شده است، آگاهی شهروندان موجب رسیدن ایشان به حقی است که جامعه برای آن‌ها در نظر می‌گیرد و این آگاهی دارای جنبه‌های مختلفی از قبیل آگاهی اجتماعی، آگاهی فرهنگی و غیره است. آگاهی شهروندان به معنای شناخت شهروندان از وظایف حکومت و شهرداری در قبال شهروندان و تلاش برای تحقق حقوق و اجرای تکالیف آن‌ها است. همچنین آگاهی از حقوق شهروندی باعث می‌شود که مشارکت شهروندان در امور شهری مثمرتر باشد. به نقل از: جعفری، ۱۳۹۵: ص ۸.

۲. مطابق با بند «الف» ماده ۲ قانون حمایت از احیاء، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری ۱۳۸۹: «بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری: مناطقی از شهر است که در طی سالیان گذشته عناصر متشکله آن اعم از تاسیسات روبنائی، زیربنائی، ابنیه، مستحذات، خیابان‌ها و دسترسی‌ها، دچار فرسودگی و ناکارآمدی شده و ساکنان آن از مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی رنج می‌برند».

۳. «یک آسیب شناس اجتماعی وجود بافت‌های فرسوده را نه تنها خطری بالقوه در صورت بروز حوادث طبیعی عنوان کرد بلکه این امکان را فضای مناسبی جهت افزایش بزهکاری‌های اجتماعی توصیف کرد که می‌تواند فرهنگ ساکنان این مناطق را دچار خدشه کند ... وی تصریح کرد: تاریک یا خلوت بودن معابر، خیابان‌ها و کوچه‌ها، مخروبه بودن بعضی از منازل و مواردی اینچنینی دلایل اصلی موفقیت بزهکاران در ارتکاب جرم است. ابهری برخی آسیب‌های اجتماعی در بافت‌های فرسوده را برشمرد و گفت: خرید و فروش مواد مخدر و مصرف آن، تمرکز معتادان و قاچاقچیان و اسکان افراد بی‌خانمان در منازل مخروبه باعث می‌شود نهادهای متولی توجه خاص به این گونه مراکز داشته باشند».

به نقل از: «بافت‌های فرسوده امنیت جان، مال و فرهنگ مردم را به خطر می‌اندازد» (۱۳۹۰/۱۰/۲۱)؛ روزنامه ایران، شماره ۴۹۸۶.

کارکرد ایجاد امنیت برای شهروندان نیز برخوردار می باشند؛ به طور مثال، روشنایی معابر در زمره یکی از عوامل پیشگیرانه وضعی به شمار می آید که فرصت ارتکاب برخی از جرایم مثل سرقت را کاهش می دهد. در پایان این بحث باید خاطرنشان نمود، شهرداری‌ها از نقش برجسته‌ای در راستای حفظ امنیت شهروندان از طریق مقابله با بزهکاری برخوردار می باشند؛ در این خصوص، چنانچه شهرداری‌ها به تکالیف مصرح قانونی به نحو مناسبی عمل کنند نیل به هدف حفظ و ارتقای امنیت شهروندان در سطح مناسبی در دسترس خواهد بود.

۳-۵- حقوق شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه شهروندان به اطلاعات

یکی دیگر از انواع حقوق شهروندی که شهرداری‌ها موظف به حفظ و رعایت آن هستند ایجاد بستر مناسب به منظور شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه شهروندان به اطلاعات است. منظور از شفافیت اسنادی آن است که تمامی تصمیم‌هایی که توسط نهادها و مؤسسات عمومی و دولتی اتخاذ می شود منطبق بر مقررات انجام شده و تمامی اسناد اطلاعات مربوط به راحتی در دسترس شهروندان قرار بگیرد؛ خواه آن‌هایی که از این اقدام‌ها و تصمیم‌های مقامات و نهادهای دولتی متأثر می شوند و خواه آن‌هایی که به عنوان شهروند در جامعه مدنی متأثر از این تصمیم‌ها نیستند. (زندیه و سالارسروری ۱۳۹۲: ص ۱۲۱) شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه به اطلاعات در زمره حقوق مهم شهروندان به شمار می آید که از کارکردی ضد فساد نیز برخوردار است؛ در واقع، شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه به اطلاعات با فساد رابطه‌ای وارونه دارد؛ بدین ترتیب، هر میزان شفافیت و امکان دسترسی آزادانه به اطلاعات برای شهروندان بیشتر مهیا باشد، امکان رخنه فساد در نظام اداری و مالی کاهش پیدا می کند.

بنابراین از آنجایی که شهرداری در راستای مدیریت امور شهری و ارائه خدمات همگانی پیمان‌ها و قراردادهای متعددی را با پیمانکاران و طرف‌های قراردادی منعقد می کند ضروری است تا شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه به اطلاعات را فراهم کند؛ در این خصوص، به موجب بند ۱۹ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) مجاز هستند تا پس از تصویب انجمن شهر به خرید و فروش، اجاره و مقاطعه در مورد اموال منقول و غیر منقول با رعایت سایر شرایط مصرح اقدام کنند. اگرچه شهرداری‌ها موظف می باشند تا بعد از تصویب انجمن شهر و رعایت صرفه و صلاح و مطابق با اصول مزایده و مناقصه به شر موجود در قانون محاسبات عمومی مبادرت به انعقاد قرارداد با اشخاص از جمله پیمانکاران کنند اما این به معنای سلب حق شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه به اطلاعات از ناحیه شهروندان نمی باشد بلکه شهرداری‌ها به عنوان متولی برخی از امور شهروندان لازم است تا با رعایت اصول شفافیت و دسترسی آزادانه به اطلاعات به حقوق شهروندان احترام بگذارند. در حال حاضر، مطابق با مواد ۲، ۵ و ۹ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۳۸۷، شهرداری‌ها ملزم هستند تا به ترتیب آزادی اطلاعات، دسترسی به اطلاعات و شفافیت را رعایت کنند؛ بدین ترتیب، شهرداری موظف می باشد تا در امور مالی خود از جمله قراردادهایی که منعقد می کنند اصل شفافیت را رعایت کنند و زمینه دسترسی به اطلاعات مربوط (به استثنای اطلاعات طبقه‌بندی شده) را توسط آحاد جامعه فراهم کنند. در راستای انجام وظایف مورد بحث، تاکنون بالغ بر ۳۰۰ شهرداری در سراسر کشور به سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات پیوستند؛^۵ این سامانه از نقش مهمی در مسیر رعایت حقوق شهروندان در زمینه آزادی اطلاعات، دسترسی به اطلاعات و شفافیت برخوردار هستند؛ با این وجود، ضروری است تا هرچه زودتر تمامی شهرداری‌ها در سطح کشور به سامانه مذکور پیوندند و زمینه تأمین حقوق شهروندان را تسهیل کنند.

۴- ضمانت‌اجراهای ناظر بر رعایت حقوق شهروندان توسط شهرداری‌ها

پس از آن که ظرفیت شهرداری‌ها در زمینه اجرای حقوق شهروندان به دقت بحث و بررسی شد حال نوبت آن است تا مشخص گردد چنانچه شهرداری‌ها به وظایف مذکور عمل نکنند مشمول چه ضمانت‌اجراهای قانونی قرار می گیرند. آشکار است که تنها زمانی می توان امیدوار به اجرای حقوق شهروندی از ناحیه نهادهای مسئول بود که قانونگذار ضمانت‌اجراهای متناسبی را برای نقض عملکرد و تکالیف راجع به حقوق شهروندی از ناحیه نهادهای مربوط مقرر نموده باشد. به بیانی روشن تر، ترسیم ضمانت‌اجراهای

۱. به موجب ماده مذکور: «انجام معاملات شهرداری اعم از خرید و فروش اموال منقول و غیر منقول و مقاطعه و اجاره و استیجار پس از تصویب انجمن شهر با رعایت صلاح و صرفه و اصول مزایده و مناقصه طبق قانون محاسبات عمومی».
۲. برحسب ماده یادشده: «هر شخص ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن که قانون منع کرده باشد. استفاده از اطلاعات عمومی یا انتشار آن‌ها تابع قوانین و مقررات مربوط خواهد بود».
۳. طبق ماده مذکور: «مؤسسات عمومی مکلفند اطلاعات موضوع این قانون را در حداقل زمان ممکن و بدون تبعیض در دسترسی مردم قرار دهند».
۴. مطابق با ماده یادشده: «هریک از مؤسسات عمومی باید جز در مواردی که اطلاعات دارای طبقه‌بندی می باشد، در راستای نفع عمومی و حقوق شهروندی دست کم به طور سالانه اطلاعات عمومی شامل عملکرد و ترازنامه (بیان) خود را با استفاده از امکانات رایانه‌ای و حتی الامکان در یک کتاب راهنما که از جمله می تواند شامل موارد زیر باشد منتشر سازد و در صورت درخواست شهروند با اخذ هزینه تحویل دهد...».

۵. به نقل از: پیوستن بیش از ۳۱۰ شهرداری به سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (۱۳۹۹/۳/۱۸)؛ خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا).

قانونی متناسب باعث می‌شود تا نهادهای مسئول در زمینه رعایت حقوق شهروندی جدیت بیشتری را در این حوزه دنبال کنند؛ از سوی دیگر، شهروندان نیز به سهولت و شفافیت امکان مطالبه حقوق خود را از نهادهای مسئول پیدا می‌کنند. این مطالبه‌گیری، پاسخگوسازی نهادهای مسئول در زمینه رعایت حقوق شهروندی را در پی دارد.

در این خصوص، با بررسی که در مقررات کنونی انجام شد مشخص گردید ضمانت‌اجرای مستقلی در زمینه عدم رعایت حقوق شهروندی از ناحیه شهرداری‌ها هنوز شناسایی نشده است؛ بدین ترتیب، در حال حاضر مشخص نشده است که در صورت عدم رعایت وظایف شهرداری‌ها در حوزه رعایت حقوق شهروندی، چه نوع ضمانت‌اجراهایی بر چه اشخاصی بار می‌شود. البته طبیعی است که چنانچه عدم رعایت وظایف یادشده منجر به ورود خسارت به شهروندان شود، امکان پیگیری موضوع با التفات به موازین کلی ناظر بر مسئولیت مدنی شهرداری‌ها وجود دارد. البته این یک حکم کلی است که برای تمامی رفتارهای زیان‌بار شهرداری‌ها موضوعیت پیدا می‌کند حال آن‌که بهتر آن است تا در حوزه رعایت حقوق شهروندی، ضمانت‌اجراهای مستقل و متناسبی مقرر شود. با این مراتب، مطابق با قواعد کلی به بررسی و تبیین مسئولیت مدنی شهرداری‌ها و کارمندان آن در حوزه عدم رعایت حقوق شهروندی به ترتیب زیر پرداخته می‌شود.

۴-۱- کارمندان شهرداری

طبق قواعد کلی ناظر بر مسئولیت مدنی^۱ کارمندان شهرداری چنانچه به مناسبت انجام وظیفه خسارتی را به دیگری وارد کنند اعم از آن‌که به صورت عمدی یا بر اثر بی‌احتیاطی انجام شود برخوردار از مسئولیت مدنی شناخته می‌شوند؛ بنابراین این مسئولیت تنها زمانی بر رفتار ایشان مترتب می‌شود که در وهله نخست، خسارتی به بار ننشسته باشد و سپس رفتار زیان‌بار مستند به عمل آن‌ها بوده باشد. این قاعده کلی در مورد ارتکاب رفتار زیان‌بار در زمینه نقض حقوق شهروندی نیز موضوعیت پیدا می‌کند؛ از این رو، صرف نقض حقوق مذکور منتج به مسئولیت نشده بلکه باید خسارتی تولید شود و این خسارت نیز مستند به عمل کارمند شهرداری باشد.

۴-۲- شهرداری

در خصوص مسئولیت مدنی شهرداری‌ها نه تنها در حوزه عدم رعایت حقوق شهروندی بلکه در یک فضای گسترده یعنی ارتکاب رفتار زیان‌بار، حکم روشنی هنوز مقرر نشده است؛ در این خصوص گفته شده است، مقررات جاری حمایت کافی و شایسته‌ای را از زیان‌دیده در قبال مسئولیت مدنی شهرداری به عمل نیاورده است و به زیان‌دیده تنها حق مراجعه به کارمند و عامل مستقیم زیان را اعطاء می‌کند و مسئولیت مدنی شهرداری (مؤسسه عمومی غیر دولتی) را امری استثنایی و دارای قیود بسیاری دانسته است. (رحیمی سکه‌روایی ۱۳۹۴: ص ۱۲۲) در پایان این بحث باید متذکر شد، صرف نقض حقوق شهروندی از ناحیه شهرداری‌ها و کارمندان آن‌ها منجر به تحقق مسئولیت مدنی ایشان نشده بلکه مسئولیت مذکور تنها در صورتی بر رفتار ایشان بار می‌شود که قیود کلی که قانونگذار برای تحقق مسئولیت مدنی شهرداری‌ها و کارمندان آن‌ها تبیین نموده است موجود باشند. این موضوع در زمره مهمترین کاستی‌های قانونگذاری در زمینه پاسداری از حقوق شهروندی به شمار می‌آید که نیاز به اتخاذ چاره‌اندیشی سریع دارد.

نتیجه‌گیری

با مطالعه‌ها و بررسی‌هایی که در این جستار انجام شد مشخص گردید شهرداری از ظرفیت قانونی گسترده‌ای در راستای رعایت و توسعه حقوق شهروندی برخوردار می‌باشند؛ در این خصوص، قانونگذار در قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴ (با لحاظ اصلاحات بعدی) و برخی از مقررات دیگر به تعیین وظایف نهاد مذکور به شرحی پرداخته است که بسیاری از وظایف تصریح شده به عنوان مصداق‌هایی از حقوق شهروندی شناخته می‌شوند؛ بدین ترتیب، شهرداری‌ها موظف هستند طیف متنوعی از حقوق شهروندی را در ابعاد حقوق بهداشتی و سلامتی، حقوق اقتصادی و رفاهی، حقوق فرهنگی، حقوق عدالت و امنیت و حقوق شفافیت اسنادی و دسترسی آزادانه به اطلاعات را رعایت کنند. بنابراین شهرداری‌ها از جایگاه برجسته‌ای در تأمین حقوق شهروندی برخوردار می‌باشند؛ در واقع، تکالیفی که قانونگذار برای آن‌ها تعیین نموده است از چنان تنوعی برخوردار می‌باشند که بستر مناسبی را برای حفظ و توسعه رعایت حقوق شهروندی پدید می‌آورد؛ در این خصوص، شهرداری‌ها چنانچه به درستی به تکالیف قانونی خود عمل

۱. در این خصوص، ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی ۱۳۳۹ مقرر می‌دارد: «کارمندان دولت و شهرداری‌ها و مؤسسات وابسته به آن‌ها که به مناسبت انجام وظیفه عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی خسارتی به اشخاص وارد نمایند شخصاً مسئول جبران خسارت وارده می‌باشند ولی هر گاه خسارت وارده مستند به عمل آنان نبوده و مربوط به نقض وسایل ادارات و یا مؤسسات مزبور باشد در این صورت جبران خسارت بر عهده اداره یا مؤسسه مربوطه است ولی در مورد اعمال حاکمیت دولت هر گاه اقداماتی که برحسب ضرورت برای تأمین منافع اجتماعی طبق قانون به عمل آید و موجب ضرر دیگری شود دولت مجبور به پرداخت خسارت نخواهد بود».

کنند نه تنها شهروندان در تأمین نیازهای اساسی خود با چالش مواجه نمی‌شوند بلکه محیط شهری نیز تا حدود بالایی از شیوع جرایم، انحراف‌ها و آسیب‌های اجتماعی در امان می‌ماند.

با این اوصاف، قانونگذار ضمانت اجرای مستقل و متناسبی را به منظور رعایت حقوق شهروندی مقرر نموده است؛ این موضوع به عنوان مهمترین کاستی تقنینی به شمار می‌آید که امکان پاسخگوساختن شهرداری‌ها را در مسیر رعایت و توسعه حقوق شهروندی از ناحیه شهروندان سلب می‌کند. به هر روی، انتظار بر آن است تا قانونگذار در وهله نخست، با ارتقای سطح آموزش و آگاهی همگانی شهروندان، ایشان را با قلمروی حقوق شهروندی که از آن برخوردار هستند آشنا ساخته و در وهله بعدی، با تعیین ضمانت‌اجراهای مستقل و متناسب، هرگونه نقض حقوق شهروندی توسط شهرداری‌ها را به طور مناسبی پاسخ داده و در نتیجه، سطح پاسخگویی شهرداری‌ها را در زمینه رعایت چنین حقوقی به طرز قابل توجهی بالا ببرد.

منابع

۱. احمدی ایرج، افشار؛ روحانی مقدم، محمد و آقای بیجستانی، مریم (۱۳۹۸)؛ جایگاه حقوق فردی شهروندی در فقه و نظام حقوقی ایران، فصلنامه حقوق پزشکی، شماره ۱۳، ص ۷ تا ۲۲.
۲. بافت‌های فرسوده امنیت جان، مال و فرهنگ مردم را به خطر می‌اندازد» (۱۳۹۰/۱۰/۲۱)؛ روزنامه ایران، شماره ۴۹۸۶.
۳. پیوستن بیش از ۳۱۰ شهرداری به سامانه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات (۱۳۹۹/۳/۱۸)؛ خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا).
۴. توحیدی، احمدرضا (۱۳۸۴)؛ حقوق بشر و تحولات آن در جهان معاصر، نشریه رواق اندیشه، شماره ۴۸، ص ۷۷ تا ۹۵.
۵. جعفری، عطیه (۱۳۹۵)؛ نقش حقوق شهروندی و مشارکت شهروندان در راستای ارتقاء مدیریت شهری، نشریه شباک، شماره ۱۰، ص ۱ تا ۹.
۶. رحیمی سکه‌روایی، محمد (۱۳۹۴)؛ مبانی مسئولیت مدنی شهرداری در جبران خسارت‌های شهروندان، نشریه مدیریت شهری نوین، شماره ۱۰، ص ۹۷ تا ۱۲۵.
۷. روشن، محمد؛ بیرواند، رضا و یاراحمدی، حسین (۱۳۹۳)؛ حقوق شهروندی، پیشینه و جایگاه آن در مناسبات پلیس، نشریه بصیرت و تربیت اسلامی، شماره ۳۰، ص ۱۱۱ تا ۱۳۸.
۸. زندیه، حسن و سالارسروری، حسن (۱۳۹۲)؛ شفافیت اسنادی و حق دسترسی آزاد به اطلاعات، نشریه گنجینه اسناد، شماره ۸۹، ص ۱۱۷ تا ۱۳۴.
۹. شادمانی، مهدیه (۱۳۹۵)؛ حقوق شهروندی از منظر امام خمینی (ره)، فصلنامه مطالعاتی صیانتی از حقوق زنان، شماره ۵، ص ۹ تا ۲۲.
۱۰. شیرابه پسماندهای خانگی سلامت شهر سمنان را تهدید می‌کند (۱۳۹۷/۵/۲۳)؛ خبرگزاری تسنیم.
۱۱. صدری افشار، غلامحسین؛ حکمی، نسرين و حکمی، نسترن (۱۳۸۱)؛ فرهنگ معاصر فارسی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ سوم، تهران.
۱۲. عطوف، حسین (۱۳۶۲)؛ نخستین پیام حقوق شهروندی در ایران، نشریه راه مردم، شماره ۲۵.
۱۳. مشکات، سید مصطفی (۱۳۹۸/۱۰/۱۰)؛ رفع خطر از بناهای در آستانه خرابی (پرخطر)، پایگاه نخبگان حقوقی بین‌المللی (ELAWT)
۱۴. معین، محمد (۱۳۸۶)؛ فرهنگ معین، انتشارات آدنا، کتاب راه نو، جلد اول، چاپ چهارم، تهران.
۱۵. میرباقری طباطبایی مهرآبادی، فاطمه‌سادات و خزایی، احمدرضا (۱۳۹۸)؛ حقوق فرهنگی شهروندی از نگاه فقهی، نشریه اخلاق زیستی، شماره ۳۱، ص ۱۰۶ تا ۱۱۹.
16. Reichert, E. (2011). *Social Work and Human Rights: A Foundation for Policy and Practice*, Columbia University Press.
17. Moriarty, B. and E. Massa (2012). *Human Rights Law*, OUP Oxford.
18. O'Neill, T. and D. Zinga (2008). *Children's Rights: Multidisciplinary Approaches to Participation and Protection*, University of Toronto Press.
19. Van Deth, J. W., et al. (2007). *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*, Taylor & Francis.
- i. Berg, M., et al. (2002). *Two Cultures of Rights: The Quest for Inclusion and Participation in Modern America and Germany*, Cambridge University Press.

The capacity of municipalities to develop the implementation of citizenship rights

Abstract

All citizens have a set of rights due to join the urban community, including a wide range of civil, economic, welfare, cultural, justice, and security rights. In this regard, various institutions are taking part to respect and develop these rights. Among them, municipalities have a high capacity to implement citizenship rights due to their position in the field of urban affairs management and public service delivery. In this regard, the legislator in the Municipal Law and some other laws has assigned responsibilities to municipalities that overlap with many examples of citizenship rights. However, the lack of specification and codification of those citizenship rights that municipalities are required to comply with, along with not informing them to citizens and drawing up appropriate legal enforcements to hold municipalities accountable for respecting citizenship rights are the most important legislative shortcomings in this area. Thus, during the present study, the intention and effort are to examine and evaluate the capacity of the municipalities in order to pay attention to the citizenship rights by examining the legal duties of the municipalities in the field of observing the citizenship rights.

Keywords: Citizen, citizenship rights, human rights, municipality, public responsibility.

